

“Peki, Rabb’inin rahmetini taksim etmek onlara mı kalmış? Oysa onların dünya hayatındaki maîşetlerini bile Biz taksim etmiş; birbirlerini işlerinde çalıştırsınlar diye bir kısmını, rızık bakımından diğerlerinden üstün tutmuşuz! Rabb’inin rahmeti, onların biriktirdikleri şeylerden elbette daha iyidir!”

(Zuhruf, 39/32)

M- FAKİRLERLE İLİŞKİDE ÂDÂB

Yeryüzündeki tüm canlıların rızıkı Allah’a aittir.¹ Semada ve arzda rızıkı yaratmak ve çeşitli vesilelerle kullarının önüne getirmek O’nun işidir.² O sebeple O, hiç kimseden rızıkını var etmesini istememektedir.³

İnsanlar, şekil ve görünüş bakımından birbirlerinden farklı oldukları gibi rızık bakımından da farklıdırlar.⁴ Kimi yoksul, kimi fakir, kimi orta halli, kimi zengin kimisi ise çok zengindir. Bu farklılıkları, onların isteme/tercih etme ve çalışıp kazanabilme yeteneklerine bağlı⁵ olmakla birlikte, bir yönden fakirlik ve zenginlikleriyle imtihan edilmeleri⁶ bir yönden de birbirlerini işlerinde çalıştırabilmeleri içindir.⁷ Zengin veya fakir olmanın tekbir şartı veya kanunu yoktur. Bu iş tamamen Allah’ın iradesine bağlıdır. Tabii ki, insanların hayırına pek çok da hikmetleri vardır... Cenâb-ı Hak, bu hususlara Kur’an-ı Kerim’inde zaman zaman değinmektedir. Mesela bir âyetinde:

وَاللَّهُ فَضَّلَ بَعْضَكُمْ عَلَى بَعْضٍ فِي الرِّزْقِ

¹ Hud, 11/6.

² A’raf, 7/32; Zariyat, 51/22.

³ Taha, 20/132.

⁴ Nahl, 16/71.

⁵ Necm, 53/ 39.

⁶ Mülk, 67/2; Bakara, 2/155.

⁷ Zuhruf, 43/32.

“Allah rızık bakımından sizi birbirinizden üstün kıldı...”⁸ demiştir.

Rızık, bir yönüyle tercihe bağlıdır demiştik:

“Kimi insanlar: ‘Rabb’imiz, bize iyilikleri dünyada ver...’ derler. Bunların ahirette hiçbir payları olmaz. Kimi de ‘Rabb’imiz, bize dünyada da iyilik ver ahirette de iyilik ver ve bizi ateşin azabından koru!’ diye yakarırlar. Kazandıklarından ahirette payı olanlar, işte bunlardır. Allah da hesabı çarçabuk görür.”⁹

“...Kim dünyanın mükâfatını isterse ona ondan veririz. Kim de ahiretin mükâfatını isterse ona da ondan veririz. Şükredenleri ayrıca ödüllendiririz.”¹⁰

Yine de rızık Allah’ın iradesine bağlıdır:

“Dünya hayatını isteyenlerden dilediğimiz kimseye, oradan dilediğimiz kadarını veririz; sonra da onun için cehennem, kınanmış ve rahmetten uzaklaştırılmış olarak gireceği bir yer yaparız. Kim de ahireti ister ve mü’min olarak onun için çalışırsa, işte onların çalışmaları mutlaka şükranla karşılır. Biz, her iki kesimi; dünyayı isteyenleri de ahireti isteyenleri de Rabb’inin ihsanıyla besleriz; Rabb’inin ihsanında sınır olmaz. İnsanları birbirinden nasıl üstün kıldığımızı baksana! Ahiretin dereceleri elbette bundan daha büyüktür ve nimetleri bundan daha üstündür.”¹¹

“Rabb’in dilediği kimseye rızık yayar, dilediği kimseye ise daraltır. O, kullarından haberdardır, onları görmektedir.”¹²

Yüce Allah’ın, kulları için rızık genişletmesi veya daraltmasının, kimine verdikçe verip kimine de o kadar çalışmasına rağmen ölçülü, hatta kıt vermesinin de elbette pek çok hikmetleri vardır. Bir kısım kulların kendini müstağni addedip azmaması, bir kısmının bolluk sebebiyle şımarıp ölçüyü kaçırmaması, bir kısmının da -ki bunlar O’nun sevdiği kullarıdır- iman ve ahlakıyla Rabb’ine daha çok yaklaşması arzu edilmiştir. Bu demektir ki zenginlik, mü’min kulunun hayrına ise, tıpkı Süleyman Aleyhisselam örneğinde görüldüğü gibi, Allah onu lütfuyla zengin kılar şayet aleyhine olacak ve kendisinden uzaklaştıracaksa ona da rızık son derece ölçülü, hatta kıt verir.

Nimete şükür rızık artmasına sebeptir, nankörlük ise eksilmesine.

⁸ Nahl, 16/71.

⁹ Bakara, 2/200-202.

¹⁰ Al-i İmran, 3/145.

¹¹ İsra, 17/18-21.

¹² İsra, 17/30.

“Rabb’iniz size: “Eğer şükrederseniz nimetimi kesinlikle artırırım; yok, nankörlük ederseniz kuşkusuz Benim azabım çok çetindir!” diye bildirmişti. Mûsâ dedi ki: “(Ey İsrailoğulları!) Siz ve yeryüzündekilerin hepsi birlikte nankörlük etseniz bile (ancak kendinize zarar verirsiniz). Zira Allah hiç kimseye muhtaç değildir; O ezelde övülmüştür.”¹³

“Eğer şükreder ve iman ederseniz, Allah size ne diye azap etsin ki! Kaldı ki Allah iyilikleri karşılıksız bırakmaz, mutlaka bilir...”¹⁴

Rızık kulun tercihine ve Allah’ın iradesine bağlı olmakla birlikte belli ilkeleri ve gerekçeleri de vardır:

“Her şeyin hazineleri, sadece Bizim elimizdedir; Biz onları belli bir ölçüye göre indirmektediriz.”¹⁵

Umumi gerekçe:

وَلَوْ بَسَطَ اللَّهُ الرِّزْقَ لِعِبَادِهِ لَبَغَوْا فِي الْأَرْضِ وَلَكِنْ يُنَزِّلُ بِقَدَرٍ مَا يَشَاءُ إِنَّهُ بِعِبَادِهِ خَبِيرٌ بَصِيرٌ

“Şayet Allah, kullarına rızık bolca verseydi onlar kesinlikle yeryüzünde azgınlık ederlerdi. Fakat O, rızık dilediği ölçüde indirmektedir. Muhakkak ki Allah kullarını iyi tanımaktadır, onları görmektedir de.”¹⁶

Bu âyet-i kerîmelerden anlaşılan diğer bir husus da, zengin yahut fakir olmak, her zaman insanın kendi arzusuna ve çalışıp kazanmasına bağlı olmayıp; aynı zamanda Allah Teâlâ’nın, belli bir ilkeye –hikmete bağlı olarak vermeyi murad etmiş olması da lâzımdır. Mülkün sahibi olan Allah Teâlâ, belli bir hikmete göre “dilediğine mülkü verir dilediğinden de geri çekip alır...”¹⁷

En önemli ve açık hikmetlerden birisi sosyal hayatın bir tesanüd/dayanışma içerisinde devamıdır.

Yüce Allah, şu ayette açıkça ifade ettiği gibi, zengin kıldığı kimselelere, vermiş olduğu malda belli bir oranda bir “hak” yüklemiştir. Gerçek mü’minler, düşünür ve bunun böyle olması gerektiğini bilirler:

وَفِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ لِّلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ

“...onların mallarında, dilenenlerin ve mahrum bırakılmışların belli bir hakkı vardır.”¹⁸

¹³ İbrahim, 14/7, 8.

¹⁴ Nisa, 4/147.

¹⁵ Hicr, 15/21.

¹⁶ Şura, 42/27.

¹⁷ Al-i İmran, 3/26.

¹⁸ Zariyat, 51/19.

Bu “hak” asıl olarak Allah’ın hakkıdır; çünkü mülk O’nundur.¹⁹ Mal da O’nun.²⁰ O hakkı alacak kimseler ise akrabalar, yoksullar, fakirler, yetimler, yolcular ve borçlular; yani tüm ihtiyaç sahipleridir. Bunlar ister zenginden haklarını dilenerek istesinler isterse istemesinler, hakları mutlaka kendilerine verilmelidir.

Zekât arındırmak, temizlemek, artırmak ve yüceltmek manalarına gelmektedir. İslam’da hak sahiplerinin hakkı zekat, sadaka, bağış ve benzeri yollarla ve hiç bir karşılık beklenmeden verilirse o mal arındırılmış, hak sahiplerinin hakları kendilerine verilmek suretiyle temizlenmiş ve yüceltilmiş olur. Zekâtı verilmeyen mal, hak sahiplerinin hakları içerisinde bulunduğu sürece pistir.

Muttakî mü’minlerin düşüncelerine göre, gerçekte varlık ve egemenlik Allah’ındır.²¹ Her mal ve servet, insanlara geçici bir süre için verilmiştir ve zamanı gelince bir biçimde ellerinden geri alınacaktır. Nitekim her mülk sahibi kendinden öncekinden devraldığı mülkü ölüm veya başka bir sebeple kendinden sonrakilere devretmektedir. Bundan kaçış yoktur. Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü istatistiklerine göre bir mülke malik olabilme süresi azami 45 yıldır.

O hâlde sahibinin elindeki geçici olan bu mal, hem insanca yaşamak, hem insanlık görevini yapmak hem de hak sahiplerinin haklarını kendilerine vermek suretiyle âhiret yurdunu kazanmak için iyi bir fırsattır; mutlaka Allah’ın rızasına uygun bir biçimde kullanılarak kalıcı bir değere dönüştürülmelidir. Çünkü Allah, lütfettiği malı ve zenginliği hiç kimseye boş yere vermemiştir! Az önce de söylendiği gibi, bu malın ihtiyaçtan fazlası, akrabanın, fakirlerin, yoksulların ve çevredeki bütün ihtiyaç sahiplerinin hakkıdır, her hak sahibine hakkı, kesinlikle verilmelidir.

Cenâb-ı Hak uyarıyor:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَكُمْ يَوْمٌ لَا بَيْعٌ فِيهِ وَلَا خُلَّةٌ وَلَا شَفَاعَةٌ وَالْكَافِرُونَ هُمُ الظَّالِمُونَ

“Ey iman edenler! Kendisinde hiçbir alışverişin, hiçbir dostluğun ve hiçbir şefaatin olmadığı gün gelip çatmadan verdiğimiz rızıktan Allah yolunda harcayın! İnkâr edenler; ancak zalimlerdir!”²²

¹⁹ Al-i İmran, 3/26.

²⁰ Nur, 24/33.

²¹ Âl-i İmran, 3/26-27.

²² Bakara, 2/219.

يَأْتِيهَا الدِّينَ آمَنُوا لَا تُلْهِكُمْ أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ
وَأَنْفِقُوا مِنْ مَا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِي أَحَدَكُمْ الْمَوْتُ فَيَقُولَ رَبِّ لَوْلَا أَخَّرْتَنِي إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ
فَأَصَّدَّقَ وَأَكُنْ مِنَ الصَّالِحِينَ وَلَنْ يُؤَخِّرَ اللَّهُ نَفْسًا إِذَا جَاءَ أَجَلُهَا وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ

*“Ey iman edenler! Mallarınız ve çocuklarınız sizi Allah’ı zikretmek-
ten alıkoymasınlar! Kim bunu yaparsa; işte, tamamen kaybedenler on-
lardır! Herhangi birinize ölüm gelip de “Rabb’im! Keşke ölümümü az
bir süre geciktirsen de sadaka verip ben de sâlihlerden olsam!” diyeceği
gün gelmeden önce, size verdiğimiz şeylerden Allah yolunda harcayın!
Allah, eceli geldiği zaman hiç kimsenin ecelini ertelemez! Allah yaptık-
larınızdan haberdardır.”²³*

Bu ve benzeri daha pek çok ayette Allah Teâlâ fakirlerle ilgilen-
meyi, mallarından bir kısmını onlarla paylaşmayı ve onların ihtiyaç-
larını karşılamayı varlıklı kimselere emretmektedir. Zira mü’min,
ömür de dâhil, Allah’ın kendisine bir defaya mahsus olarak lütfettiği
imkân ve fırsatları çok iyi değerlendirmek durumundadır! Aksi halde
bu fırsat kaçtıktan sonra, bir daha geri dönmeyecek; istese bile, hiç
kimseye ikinci bir fırsat verilmeyecektir!

Allah Teâlâ’nın bu emri yerine getirilirken, özellikle zenginlerin
davranış şekilleri konumuzu teşkil etmektedir. Şimdi bu bölümde in-
fak esnasında zenginlerin uymak zorunda oldukları muâşeret esasla-
rını Kur’an-ı Kerim’den tespit ederek izaha çalışalım.

1. İnfakta Ölçü

Allah Teâlâ cömertleri sever. Cimrileri ise asla... Cennetin kapı-
sını cömertlerin açacağı söylenir. Cömertlik malını hesapsız olarak
dağıtmak değil elbet; belli bir ölçü ile verilmesi gerekeni zamanında
yerine vermektir. Bu konuda İmam Gazâlî gerçek cömerti ve cömertli-
ği şöyle tarif etmiştir: “Cömert: istenmeden veren yahut istenme-
siyle sevinen, imkânı nisbetinde verdiği ile de mutluluk duyan kim-
sedir. Cömertlik ise, israf ve “har vurup harman savurmak”la, sıkı
sıkıya mala bağlı olma arasında bir yol olup gereğine göre harcamak
veya tutmaktır.”²⁴

İslam dini, her konuda belli bir ölçü ve normal bir kaide koy-
muştur. Müslümanlar da bu ölçü ve kaidelere riayet ettikleri nisbet-
te muvafakkıyete ulaşmış, zarardan uzak kalmışlardır.

²³ Münafikun, 63/9-11.

²⁴ Gazâlî, İhyâ, III/225.

Mal ve harcama söz konusu olunca, kişi ister kendisi için harcasın ister başkaları için, değişmez ölçü “Orta yol”dur. Bunun zıddı ise “israf...”

İsraf ise aşırılıktır; lüzumsuz yere harcama, ihtiyaçtan fazla kullanma, saçıp savurma ve malı kötü kullanma anlamındadır.

“Muhakkak ki Allah müsrifleri asla sevmez.”²⁵

Allah (cc), infak konusunda da Müslümanlara, kendi nefis ve ailelerini zarara uğratmamaları ve Allah’ın rızasına erebilmeleri için önce bir kaç âyet-i kerime ile uarmıştır:

وَأْتِ ذَا الْقُرْبَىٰ حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَلَا تُبَذِّرْ تَبْذِيرًا إِنَّ الْمُبْتَدِرِينَ كَانُوا إِخْوَانَ الشَّيَاطِينِ
وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِرَبِّهِ كَفُورًا

“Akrabaya, yoksula ve yolcuya haklarını ver; asla saçıp savurma! Çünkü savurganlar şeytanların kardeşleridir; Şeytan ise Rabb’ine karşı son derece nankördür...”²⁶

Bu ayette Yüce Rabbimiz cömertliğe teşvik ederken; özellikle toprağa tohumu saçan çiftçi gibi gibi, malını saçıp savuranları, hesapsız olarak harcasanları şeytanın kardeşi olarak nitelendirmiş ve ikaz etmiştir.

Buyurmuştur ki:

وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَىٰ عُنُقِكَ وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ مَلُومًا مَّحْسُورًا

“Elini boynuna asma, onu tamamen de açma! Aksi hâlde kınanır, pişman olursun.”²⁷

Yani hiçbir kimseye zırnık koklatmayacak kadar cimri, malını büsbütün saçıp savuracak kadar da savurgan olma! Sonunda pişman olursun!

Rasûl-i Ekrem (sav) Efendimiz cimrilikten Allah’a sığınırken²⁸ mü’minleri de sakındırmayı ihmal etmemiştir. Elindeki her şeyi başkalarına dağıtıp sonra da başkalarından dilenecek duruma düşenleri öfkeli bir şekilde uarmıştır.²⁹

²⁵ A’raf, 7/31.

²⁶ İsra, 17/29.

²⁷ İsra, 17/26-30.

²⁸ Buhâri, Daavât, 37, 41, 44.

²⁹ Taberi, Camiu’l-Beyan, VIII/45.,

Cimrilikten sakının! Çünkü cimrilik sizden önceki milletleri helak etmiş, onları haksız yere birbirinin kanını dökmeye ve haramları helal saymaya götürmüştür,³⁰ buyurmuş ve cimriliğin kötü akıbetine dikkat çekmiştir.

Yine bir hadisinde şöyle demiştir: Başkalarına ver, sayıp durma! Yoksa Allah da nimetini senden esirger. Paranı çömlekte saklama, Allah da senden saklar!³¹

Yüce Mevlamız da altına, gümüşe, paraya güvenip onu biriktiren ve sık sık sayanları uyarmıştır:

الَّذِي جَمَعَ مَالًا وَعَدَّدَهُ. يَحْسَبُ أَنَّ مَالَهُ أَخْلَدَهُ

“...Malın kendisini ölümsüzleştireceğini sanarak onu biriktirip zaman zaman sayan zavallıya yazıklar olsun!”³²

Allah Teâlâ infakta ölçü konusunda, “Rahman’ın has kullarını”³³ bize örnek göstermektedir:

وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا

“Onlar, Allah yolunda harcadıkları zaman ne savurganlık eder ne de cimrilik; bu ikisi arasında orta bir yol izlerler.”

Elbette Yüce Allah malın tamamını infak etmemizi istemiyor. Buna rağmen sahabe Rasûl-i Ekrem (sav) Efendimize maldan ne kadarını vermek gerektiğın sorumuşlar, Allah Teâlâ onların sorularına şu cevabı vermiştir:

وَيَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ قُلِ الْعَفْوَ

“Bir de sana ne infak edeceklerini sorarlar. De ki afvı infak ediniz”³⁴ Yani kendinizin ve ailenizin zaruri ihtiyacından fazlasını Allah yolunda harcayınız!³⁵

Rasûlullah (sav) Efendimiz de bu konuda şöyle buyurmuştur: Ey Âdemoğlu, ihtiyacından fazla olan malını muhtaçlara vermen senin için iyi, vermemen kötüdür. İhtiyacın kadarını elinde tutmandan do-

³⁰ Müslim, Birr, 56.

³¹ Buhârî, Zekat, 21, 22; Müslim, Zekat, 88.

³² Hümeze, 104/1-3.

³³ Bkz. Furkan, 25/63-77.

³⁴ Bakara, 2/219.

³⁵ Elmalılı, *Hak Dini Kur’an Dili*, II/767.

layı ayıplanmazsın. Geçimini üstlendiklerinden başlamak suretiyle malınla iyilik et. Veren el alan elden, daima üstündür.³⁶

Anlaşıyor ki, maldan infak edilecek kısım, normal ihtiyaçlar karşılandıktan sonra arta kalan kısımdır. Bu demektir ki, varlığı ancak kendi ihtiyaçlarını karşılayabilecek durumda olanlar infakla yükümlü değiller. Ama kendi ihtiyacını karşıladıktan sonra elinde bir miktar kalıyorsa, o fazladan infak eder, aksi hâlde, kifayetsizliğine rağmen infak etmek mecburiyeti yoktur. Bilhassa hesapsızca harca-yıp sonunda başkalarına muhtaç hâle gelmek asla doğru değildir.

O halde infakta takip edilecek yol, ne aşırı cimri olmak, ne de fazla savurgan; bu ikisi arasında orta bir yoldur. Özellikle mü'min, üstten sıkıp alttan yalayacak kadar cimri, başkalarına muhtaç hâle gelecek derecede savurgan olmamalıdır.

2. İnfakta Öncelik

Yardımlaşma, cemiyetin fertleri arasında ayrılıkları yok eden; haset, bencillik ve çekememek gibi kötü ahlaktan uzaklaştıran; kalplerden ve zihinlerden kötü düşünce ve nefretleri silen, onun yerine sulh, sükûn ve tesanüdü temin eden İslamî ve ictimaî bir ahlâktır. Yüce Mevlamız:

وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ

“...ve takva hususunda birbirinizle yardımlaşın, fakat günah ve düşmanlıkta asla kimseye yardım etmeyin ve Allah’a karşı gelmekten sakının! Muhakkak ki Allah’ın cezası çetindir!”³⁷

Tabii ki, yardımlaşırken ortak payda kimlik değil, tevhid ve ona dayalı kişilik ve takva olmalıdır; iyilik peşinde olan, Allah ve Rasûlü’nün emir ve yasakları çerçevesinde iş yapan her kimseyle iyilik hususunda yardımlaşın! Fakat yakınınız da olsa, kötülük peşinde olan, hîle ve desiselerle iş yapan hiçbir fâcirin günahına ortak olmayın ve düşmanca duygularını ve işini paylaşmayın!

Böyle bir sosyal ahlâkın tatbikinde tercihe şayan olan bazı hususlara riayet etmek de ictimaî bir edeb kuralıdır. Yardımlaşma ve infak konusundaki edebe riayet etmemizi Allah Teâlâ emretmiş, aksini toplum bile ayıplamaktadır.³⁸

³⁶ Müslim, Zekat, 97.

³⁷ Maide, 5/2.

³⁸ Râzî, *Mefatihü'l-Gayb*, VI/24.

En Yakınından Başlamak Âdâbdandır.

“Mallarımızı nerelere sarf edeceğiz ve nereye vaz’ edelim?” diye Rasûlullah’a soran Amr b. Camûh’un suali üzerine Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

يَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ قُلْ مَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ خَيْرٍ فَلِلَّوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ
وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ

“Senden neyi infak edeceklerini soruyorlar. De ki, o da anne ve babalarınız, yakınlarınız, yetimler, yoksullar ve yolcular içindir. Hiç şüphe yok ki Allah, yapmakta olduğunuz her bir iyiliği bilmektedir.”

Şüphesiz, bütün insanların ihtiyaçlarını karşılamak, onların sıkıntılarını def’etmek ancak mülkün sahibi Allah’ın işidir. Bu hiç bir insanın yapabileceği şey değildir. Ama tercihe sebep olabilecek vesilelerle bir kısmına yardım etmek elbette insan için mümkündür. İnfak konusunda akrabalık tercihe şâyan kabul edildiği ve öncelik hakkı tanındığı için Allah Teâlâ mezkûr âyeti ile infakta uyulacak sırayı beyan etmiş, önemine binâen de en önce anne ve babayı zikretmiştir. İhsan konusunda da sıra aynıdır!³⁹

Anne ve babadan sonra akrabalar, yetimler, yoksullar ve yolculuğu esnasında zayıf düşen kimseler infak konusunda takip edilecek sıradır. Bu tertibi bozmak, önceki dururken diğerine atlamak Allah’ın bu konuda öğrettiği âdâba aykırıdır.⁴⁰

Aynı konuda kendilerine sorulan soruya Hz. Peygamber şu cevabı vermiştir: “İnfak etmeye önce kendi nefsinden başla. Şayet senden artarsa ehline, ailenden artarsa akrabana ver. Akrabandan da bir miktar yine artarsa onu da şöyle yap buyurdu ve önünde, sağında ve solunda bulunan muhtaçlara dağıt anlamında işarette bulundu”⁴¹

Bu hadis-i şeriften de anlaşılıyor ki, şer’an zengin sayılıp infak etme mecburiyetinde olan kimse, kendisi ve ailesinin ihtiyacından fazla olandan öncelikle anne ve babaya, sonra diğer akrabalarına, sonra da çevresindeki yetim ve fakirlere vermesi en uygun yol olarak belirtilmiştir. Bu yolu terk edip, yakın akraba ve komşuları dururken akrabası olmayanlardan yahut uzaktaki komşulardan başlamak Allah’ın tavsiyesine aykırı olacağı gibi insanlar tarafından da hoş karşılanmaz. Evin içi dururken dışına harcanmaz, özdeyişi de

³⁹ İsrâ, 17/ 23.

⁴⁰ Râzî, *Mefatihul-Gayb*, VI/24.

⁴¹ Müslim, *Zekât*, 13, 997, H., II/692, 93.

bunu söylemektedir. Şayet bir âciliyet söz konusu ise elbette ki hiç kimse acil durumda olana vermeye kınanmaz. Yukarıda belirtilen ve tavsiye edilen sıra normal şartlar halinde söz konusudur.

3. Vermenin Âdâbı

İnfak edilecek şeylerin, malın fazlasından olması gerektiğini ve önceliğin akrabalara; özellikle anne ve babaya ve diğerlerine tanınması gerektiğini gördük. Vermenin keyfiyetine gelince, öncelikle şunu belirtelim ki, her insanın dünya malına karşı zaafiyeti olduğu, her şeyin en iyisi ve en çoğunun kendisinin olmasını isteyeceği doğal yapısının bir gereğidir. Rasûlullah (sav) bir hadis-i şerifinde bu durumu şöyle ifade etmiştir: “Şâyet insanoğlunun iki vâdi dolusu malı olsa, bir üçüncüsünü de ister. İnsanoğlunun karınboşluğunu (aç gözünü) ancak bir avuç toprak doldurur.”⁴² Allah’ın “İnfak ediniz” emrine uyararak mü’minin vereceği şey ise bu özelliğine rağmen vermiş olduğu ve gönlünden kopandır. Malının en iyisinden vermek ise infakın en güzeli, o nisbette de Allah’ı en çok razı edenidir.

Allah Teâlâ en çok sevdiğiniz maldan veriniz buyuruyor:

لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا حُبَبْتُمْ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ

“Sevdiğiniz şeyi infak etmedikçe birre (gerçek hayra) ulaşamazsınız. Hayırdan neyi infak ederseniz Allah onu bilir.”⁴³ âyet-i kerîmesi ile açıklamıştır.

Birr, itâat, tevsi’/ideale doğru genişletme, iyilik ve kemâl-i hayr demektir. Kuldan olursa, itâatta tevsi’; Allah’tan olursa, sevab anlamına gelmektedir.⁴⁴ Yani, hayır ve tâatte kemâle erip Allah Teâlâ’nın sevabına nâil olabilmek için “mallarınızın en iyisi ve en fazla sevdiklerinizden vermelisiniz”⁴⁵ anlamınadır.

Bu konuda şu iki örnek Müslümanı burada anlatmak isteriz:

Enes b. Mâlik (ra)’ın naklettiğine göre, Ebû Talha Medine’de ensarın en zenginlerinden biriydi. Mallarından en çok sevdiği ise Mescid-i Nebî’nin karşısında olup her zaman geçerken Rasûlullah’ın da uğrayarak içtiği güzel bir de suyu olan “Beyraha” denilen bahçesi idi. Allah Teâlâ’nın: “En sevdiklerinizden infak etmedikçe birre ulaşamazsınız” âyeti nazil olunca Hz. Peygamber’e geldi ve:

⁴² Müslim, Zekât, 39, 1048. H., II/725.

⁴³ Âl-i İmrân, / 92.

⁴⁴ Râğıb, Müfredât, s. 53.

⁴⁵ Zemahşerî, Keşşâf, I/424; Bursavî, Rûhu’l-Beyân, II/63.

- Ya Rasûlullah, Cenâb-ı Hak, “Mallarınızın en çok sevmiş olduğunuzdan vermedikçe birre ulaşamazsınız.” buyuruyor. Benim en çok sevdiğim malım da “Beyraha”dır. O Allah rızası için sadakadır. Ben Allah’ın birrine ulaşmak istiyorum, onu nereye dilersem oraya sarf edebilirsin, dedi. Bundan çok memnun kalan Rasûlullah: “Bu kazanç getirecek çok güzel bir metadır, onu akrabaların arasında taksim et” buyurdu.⁴⁶

İkinci örneğimiz Rebî (ra)’dir. Nakledildiğine göre, Rebî’ felce yakalanmıştı. Bir gün evine gelen bir dilenciye, şekeri çok sevdiği için şeker vermesini hanımına söyledi. Başka bir zaman da canı tavuk eti istemiş, fakat kırk gün, nefesine hâkim olmuş olmak için hanımına, canım tavuk eti istiyor dememişti. Nihayet kırk gün sonra dayanamayıp, hanımına canının tavuk eti istediğini söyledi. Hanımı: “Sübhanallah! Allah bunu sana helâl kıldığı hâlde şimdiye kadar neden söylemedin? dedi ve derhal pazara giderek bir tavuk satın aldı, pişirip Rebî’nin önüne getirdi. Tam yiyeceği zaman bir dilenci çıka geldi ve “Bana bir sadaka verin Allah da size ziyadesiyle versin” dedi. Rebî tavuğu yemekten vazgeçti ve hanımına, al bunu ona ver dedi. Hanımı: “Efendi, ona parasını verelim, gitsin, alsın! sen önündekini ye” demesine rağmen yemeyip önündeki tavuk etini parasıyla birlikte dilenciye vermesini söyledi.⁴⁷

Şu örnek davranış da Rasûl-i Ekrem (sav) Efendimiz’denir. Ahmed b. Hanbel’in Hz. Âişe’den naklettiğine göre, şöyle demiştir: Bir defasında Rasûlullah (sav)’e komşusu pişirdiği keler yemeğinden bir pay getirmişti. Kendisine söylediğimde, onun (sav) tabiatı bu hoş olmayan yemeği yemek istemedi ve kumu eşip oraya boşalttıktan sonra üzerini kapatmamı söyledi. Bu konuda kimseye de bunu yemeyiniz dememişti ve o zaman da demedi.

Ben dedim ki: “Ya Rasûlullah, bunu niye dökelim, yoksullara gönderelim...” Allah’ın Elçisi: “Sakin ha, kendinizin yemediği yemekle fukarayı doyurmaya kalkışmayın!” buyurdu.⁴⁸

Haram kazançtan infak edilmeyeceğini de Cenâb-ı Hakk’ın şu âyetinden anlamaktayız:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفِقُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّا أَخْرَجْنَا لَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ

⁴⁶ Hâzin, I/256; Bursavî, Rûhu’l-Beyân, II/63; Zemahşeri, Keşşâf, I/444, 45.

⁴⁷ Bursavî, Rûhu’l-Beyân, II/63, 64.

⁴⁸ Kâmil Miras, Tecrîd-i Sarîh Trc., V/197, 98.

“Ey iman edenler! Kazandıklarınızın ve sizin için topraktan çıkarıklarınızın temiz ve hoş olanlarından Allah yolunda harcayın...”⁴⁹

Bu demektir ki, “Hoş olmayan, haram veya şüpheli bir yoldan elde ettiğiniz; madden ve manen temiz olmayan kötü şeyleri infaka kalkışmayın.”⁵⁰

Rasûl-i Ekrem (sav) Efendimiz buyurmuştur ki: “Allah temizdir, ancak temiz olanı kabul buyurur.”⁵¹

Mesela bankadaki paranızın faizini ben yemiyorum, çoluğuma çocuğuma da yedirmiyorum, diyorsunuz. Öyleyse onu fakirlere de vermeyiniz.

Bir yerden hak etmediğiniz bir mal geldi, iffetiniz sebebiyle onu hak etmedim, dolayısıyla yiyemem, diyorsanız; öyleyse onu fakire de yedirmeyin, geldiği yere geri gönderin.

Size verilse, almayacağınız şeyi muhtaç olana vermeyiniz!

وَلَا تَيَمَّمُوا الْخَبِيثَ مِنْهُ تُنْفِقُونَ وَلَسْتُمْ بِآخِذِيهِ إِلَّا أَنْ تُغِصُّوا فِيهِ وَاعْمُوا أَنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ

“...size verildiği takdirde dudak büküp göz yummadan alamayacağınız kadar kötü şeyleri vermeye kalkışmayın! Bilin ki Allah zengindir; övülmüştür.”⁵² âyetiyle de çok açık bir biçimde söylendiği üzere size verilince tenezzül edip elinizi dahi süremeyeceğiniz kötü şeyleri vermek sizleri Allah’ın rızasına erdirmez.

O hâlde, Allah rızası için fakirlere vereceğiniz şeyleri, mallarınızdan en iyi ve helâl kazancınızdan, isteyerek, seve seve vermelisiniz.⁵³ Çünkü verilen kimseler de insandır, lâıyk oldukları vechile muamele görmekten mutlu olurlar. Aksi ise izzet-i nefislerini kırar, mahcup edebilir. Haramın sizin nefsinize vereceği zarardan onları da sakının. Nefsinize yakıştırmadığınızı ne Rabbinize sunun ne de kardeşinize hayır diye. Zira haram pistir, seciyeyi/karakteri bozar.

Hem Allah’ın emrine ittibada gerçek iyiliğe ulaşmak, hem de fakir olan din kardeşlerini memnun etmek için “Sahabe-i Kiram, daima, en çok sevdikleri şeyleri Allah rızası için muhtaç olanlara verirmiş”⁵⁴ Böylece hırsın, bencilliğin, cimriliğin ve zaafiyetin köleli-

⁴⁹ Bakara, 2/267.

⁵⁰ Elmalılı, *Hak Dini Kur’an Dili*, II/910.

⁵¹ Müslim, Zekat, 65.

⁵² Bakara, 2/267.

⁵³ Elmalılı, *Hak Dini Kur’an Dili*, II/910.

⁵⁴ Zemahşerî, *Keşşâf*, I/444; Bursavî, *Rûhu’l-Beyân*, II/63.

ğinden kurtulup gerçek mânâda, mal ve servete rağmen gerçek hürriyete kavuşmanın zevkine ererlermiş.

4. Alan Pişman Edilmemeli

İyilik gördüğü kimseyi sevmek, kötülüğü dokunan kimseyi de sevmemek kalbin tabiî hâllerindedir. Sadaka ve ihsanların, kalpleri birbirine yaklaştıracığı ve insanlar arasında sevgi te'sis edeceği de bir gerçektir. Bu münasebetle Allah Teâlâ: *"İyilik ve takvada birbirinize yardım ediniz..."*⁵⁵ buyururken, "birr" ile "takva"yı bir arada zikretmiştir.⁵⁶ Demek ki, insanların birbirlerini iyilik etmeleri ictimâî hayatta hem kalbî, hem de maddî bağların kurulmasına, mutluluğun vücuduna; dolayısıyla Allah'ın rızasına ulaşmaya vesile olmaktadır.

Şu kadar var ki, yapılan iyilikler bir zehir yahut bir ok gibi acı tesir bırakmamalıdır. Keşke vermemiş olsaydı, dedirtmemeli. İmtihan dünyasıdır; ama şahsiyetli hiç kimse fakir olup da başkalarına el açmayı istememiştir, istemez de. Fakat Rabbi onu öyle imtihan etmek istemişse, onun ne suçu olabilir! Zengin de, eğer bilirse, âdâbına uygun vermenin zevkini, bir ihtiyaç sahibinin ihtiyacını karşılamamanın doyumsuz hazzını yaşamalıdır. Tıpkı *"bir buğday danesi ekip de 7 başak ve her başakda 100 dane..."* geri alan çiftçi gibi 1'e 700 verim alan şu mü'minler gibi olmalıdır:

الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ تَمَّ لَا يَتَّبِعُونَ مَا أَنْفَقُوا مَنًّا وَلَا أَذًى لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

*"Mallarını Allah yolunda harcaııp da ardından verdiklerini başa kalmayan ve eziyet etmeyenlerin mükâfatı Rab'lerinin katındadır! Onlar için hiçbir korku yoktur, onlar mahzun da olmayacaklardır!"*⁵⁷

Menn, bir kimseye yapmış olduğu iyiliği müteaddit defa başa kalmaya denir, ezâ ise, sıkıntı vermek, canını sıkmak, üzme k mânâsındadır.⁵⁸ Ki, infak edenin, iyilikte bulunduğu kimseye iyiliğini hatırlatıp kendine karşı boruçlu olduğu hissini vermekle veya neden bana bu kadar geliyorsun, sıkıntı veriyorsun, utanmıyor musun? gibi sözlerle incitmektir. Bu ne'î davranış elbette ki, karşıdakinin izzeti nefsinı kıracak, onu mahcup edecek ve üzecektir. Bu da Allah'ın ho-

⁵⁵ Mâide, 5/2.

⁵⁶ Mâverdî, *Edebü'd-Dünya ve'd-Din*, s. 184.

⁵⁷ Bakara, 2/262.

⁵⁸ Âsım Efendi, *Kâmûs Tercemesi*, IV/766.

şuna gitmeyecek ve böylesi iyilikleri(!) olmamış gibi iptal edeceğini âyet-i kerîmesiyle açıklamıştır.⁵⁹

İslam'da her türlü iyilikler Allah rızası için olduğu ve dünyevî menfaatlara tenezzül edilmediği müddetçe Allah indinde bir değer ifade ederler. Sırf menfaat karşılığı yahut da özel gayelerle yapılan iyilikler ancak ticaret olarak değerlendirilebilir. Övgüye de lâıyk görülmezler. Yüce Allah Müddessir sûresi'nde, Rasûlullah (sav)'a hitapla: “Az bir şey verip de karşılığında çok şey bekleme”⁶⁰ âyeti ile ahlâkın en şereflişine ve âdâbın en güzeline işaret etmiş, yapılan iyilik karşılığında insanlardan bir menfaat beklenilmemesini emretmiştir.⁶¹

İbn Abbas (ra) şöyle demiştir: “Yaptığın işi, hizmet ve iyiliği çok sayarak başa kakma. Birisine bir iyilik, bir in'am ve bir atâ yaptığın zaman verdiğin kimseden mukabilinde daha çok almak maksadıyla yapma.” Yani on para sadaka verip de yirmi paralık hürmet ve hizmet bekleyenler gibi dünya ticareti ve maksadı gözeterek veya riya için iyilik yapma. Yapıyorsan, sırf Allah için iyilik yap.⁶² Çünkü fakir zaten sadakaya muhtaç olan bir kişi olarak almakla kalbi münkesir, alan el durumunda olmakla da verenin yüksekliğini itiraf etmektedir. Bu yetmiyormuş gibi bir de verenin, iyiliği başına kakarak eziyet etmesi onun izzet-i nefsinin büsbütün rencide edecektir.⁶³ Bu davranışı sebebiyle zengin, ondan saygı ve hürmet beklemeyeceği gibi Allah Teâlâ da kırıncılığı sebebiyle sadakasını makbul addetmeyecektir. Zira Yüce Allah:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَبْطُلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَدَىٰ كَالَّذِي كَالَّذِي يُنْفِقُ مَالَهُ رِثَاءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ
وَالْيَوْمِ الْآخِرِ

“Ey iman edenler! Allah'a ve ahiret gününe inanmadığı hâlde insanlara gösteriş amacıyla mallarını harcayanlar gibi başa kakmak ve verilen kimseye eziyet etmek suretiyle sadakalarınızı boşa çıkartmayın!”⁶⁴ âyet-i kerîmesi ile ezâ olacak şekilde verilenlerin, makbul olmayacağını; hatta riyakârların veya münafıkların verdikleri sadakalara benzeyeceğini önceden açıklamıştır.

⁵⁹ İbn Kesîr, *Tefsîr*, I/314.

⁶⁰ Müddessir, 74/6.

⁶¹ Ebu's-Suud, *el-İrşâd*, IX/55.

⁶² Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, VIII/5451.

⁶³ Bursavî, *Rûhu'l-Beyân*, I/420.

⁶⁴ Bakara, 2/264.

Rasûl-i Ekrem (sav) Efendimiz uyarmıştır: *“Yaptığı iyiliği her fırsatta başa kakan kimsenin kıyamet gününde asla yüzüne bakmayacaktır.”*⁶⁵

5. Yok Demenin de Bir Âdâbı Olmalı

İsteyen kimsenin şahsiyet ve durumu söz konusu olup vermeye lâyıf görülmemişse veya istenilen kimsenin durumu vermek için müsâit olmadığından verilmeyecekse yahut gerçekten verecek bir şey yok ise ki hepsi de mümkündür. Bu durumda isteyen eli boş olarak geri çevrilebilir. Ama ihtiyaç sahibi, makul bir mâzeret ve tatlı bir söz ile şahsın gönlü incitilmeden geri çevrilmelidir. Çünkü Allah Teâlâ bu konuda da gerekli âdâbı öğretmiştir:

قَوْلٌ مَعْرُوفٌ وَمَغْفِرَةٌ خَيْرٌ مِنْ صَدَقَةٍ يَتْبَعُهَا أذى وَاللَّهُ غَنِيٌّ حَلِيمٌ

*“İyi bir söz söylemek ve başışlayıcı olmak, ardından eziyet gelen herhangi bir sadakadan çok daha iyidir! Allah zengindir, cezalandırma da aceleci değildir!”*⁶⁶

Allah Teâlâ bu âyeti ile Müslümanları en güzele dâvet etmiş ve “aklın ve insan tabiatının hoş karşılayıp çirkin saymıyacağı bir şekilde”⁶⁷ *“Allah versin”, “İnşaallah bize de size de verir”* gibi güzel söz ve duâ ile isteyenini geri çevirmek:⁶⁸ *“İstemesini başkalarına yaymadan, söz ve davranışı ile zulmetmeksizin, gönlünü alarak hoş bir tarzda göndermek”*⁶⁹ hem verip hem de homurdanmaktan daha iyi olacağını işaret etmiştir.

Güzel bir sözün dahi sadaka olduğunu⁷⁰ söyleyen Rasûlullah (sav)’in şu davranışları bu konuda, tavzih edici bir misal olabilir kanaatindeyim:

Bir gün kendisinden bir şeyler istemek üzere gelen bir dilenciye: *“Biraz bekle, bana gelen bir şey olursa sana da vereyim”* buyurdu ve bekleme esnasında ona şöyle dedi: *“Omuzunda bir ip ile ormana gidip odun toplayıp satman, senin için dilenmekten daha hayırlıdır.”*⁷¹

Rasûlullah bu davranışı ile o sahabiye, kırmadan ve incitmeden en güzel yolu tavsiye etmiştir. Şayet başlangıçta reddedecek olsaydı

⁶⁵ Müslim, İman, 171; Ebû Dâvûd, Libas, 25.

⁶⁶ Bakara, 2/263.

⁶⁷ Bursavî, a.g.e., VII/46.

⁶⁸ İbn Kesîr, Tefsîr, I/318.

⁶⁹ Râzî, Mefatihul-Gayb, VII/46.

⁷⁰ Buhârî, Edeb, 34, VII/79.

⁷¹ Benzeri için Bkz. Müslim, Zekât, 36, 1044. H., II/722.

elbette ki nasihat etme fırsatını bulup da onu dilencilikten vaz geçiremeyecekti. Belki de Allah'ı kızdırabilirdi. Bu nedenle vermemek gerekiyorsa, onu da Müslümana yakışacak bir tarzda yapmak, insana insanca davranmak İslam âdâbından güzel bir terbiyenin gereğidir.

6. İffetli Fakir İfşa Edilmemeli

Sadaka, farz veya nafîle olarak Allah rızası için verilen yahut yapılan iyiliklere denir. Bunu Allah'tan başkasının bilmesi gerekmiyor. Çünkü nihai olarak değerlendirecek olan O'dur. Ama Cenab-ı Hak Bakara suresinin 271. Ayetinde şöyle buyurmuştur:

إِنْ تُبْدُوا الصَّدَقَاتِ فَنِعِمَّا هِيَ وَإِنْ تُخْفُوهَا وَتُؤْتُوهَا الْفُقَرَاءَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَيُكَفِّرُ عَنْكُمْ مِنْ سَيِّئَاتِكُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ

“Sadakaları açıktan vermeniz ne güzel bir şeydir! Eğer onları gizler, fakirlere öyle verirseniz, bu sizin için daha iyi olur! Allah bununla günahlarınızdan bir kısmını örter! Allah yaptıklarınızdan haberdardır.”

Ayetten anlaşılıyor ki, sadakalar açıktan verilebilir ve güzelliği ayetle müsellemdir. Fakat onların gizli verilmesinin bizim için, yani veren için daha hayırlı olacağı söylenmektedir. Bu demektir ki, sadakaların alenen verilmesi hem bizi hem de başkalarını ilgilendirmektedir. Bizim için tavsiye edilen ise, gizliliklidir.

İlgili ilim adamlarımızın ekserisi, farz olan zekâtın alenen, nafîle olanınsa gizli verilmesi daha hayırlıdır, kanatindedir. Şu üç sebepten ötürü zekatların açıktan verilmesi âdâba uygun görülmüştür:

1. Allah Teâlâ'nın *“Onların mallarından zekâtlarını al ki kendilerini arındırıp temizleyesin.”*⁷² âyeti zekatların alınmasını emretmektedir.

2. Zekâtın gizli verilmesinde zenginın töhmet, başkalarının da sû-i zann altında kalma tehlikesi vardır. Açık vermek, “Acaba veriyor mu, vermiyor mu?” gibi endişeleri yok eder.

3. Allah'ın emrine itâatte Müslümanların birbirlerine örnek olma ve hayırda yarışmalarına sebep olacağı için açıktan verilmesi evlâdır denilmiştir. Kaldı ki, nafîlelerin açıktan yapılmasında riya, farzların gizli yapılmasında ise şirk/töhmet tehlikesi vardır.

⁷² Tevbe, 9/103, 104.

Şu sebeplerden dolayı da sadakalarda gizli verilmesinin evlâ olduğu söylenmiştir:

a. Alenen Yapılan İyiliklerde Riyâ ve Şöhret Hissi Aranabilir

Rasûlullah (sav): “Allah, ne işittiren şöhret düşkününden ne gösteriş yapan riyakârdan ne de verdiği başa kakan mennandan bir şey kabul eder...” buyurmuş, aleniyetin doğurabileceği mahzurlara dikkat çekmiştir.

Gizli yapılan iyiliklerin ise riya ve şöhret düşüncesinden uzak olacağı âşikârdır. Onda mürâilik sözkonusu olmaz. Bu nedendir ki sahabe-i kirâm ve İslam uluları, çoğu zaman sadakalarını verirken ellerinden geldiği ölçüde gizli vermeyi tercih ederlermiş. Bu da, ya gece karanlığında fakirin avucuna sıkıştırmakla veya uyurken elbisesine bağlamakla yahut da geçeceği yola görebileceği şekilde bırakıp gitmekle. O da olmazsa, aracı vasıtasıyla kendisine iletirlermiş.

Rasûlullah (sav)’in “Sağ elinin verdiği sol eli göremeyecek..”⁷³ şeklindeki hadisi de bunu söylemektedir.

b. Gizlilik, Alan Açısından Büyük Önem Arzetmektedir

a. Açıktan verince, fakirliğini başkalarının bilmesini istemeyen kimsenin durumu ifşâ edilmiş olur ki, bu onun onuruna dokunabilir.

b. Allah Teâlâ, Kur’ân’da gerçek fakirlerden bahsederken onları:

لِلْفُقَرَاءِ الَّذِينَ أُحْصِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَسْتَطِيعُونَ ضَرْبًا فِي الْأَرْضِ يَحْسَبُهُمُ الْجَاهِلُ أَغْنِيَاءَ مِنَ التَّعَفُّفِ تَعْرِفُهُمْ بِسِيمَاهُمْ لَا يَسْأَلُونَ النَّاسَ إِحْقَاقًا وَمَا تَنْفَقُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ

“Sadakalarınızı, özellikle kendilerini Allah yoluna vakfetmiş olup yeryüzünde rızık için dolaşmaya imkânı olmayan fakirlere verin. İffetlerinden dolayı onları bilmeyenler zengin sanırlar, ama sen onları simalarından muhtaç olduklarını bilirsin. Onlar yüzüzlük edip insanlardan istemezler de. Allah yolunda harcadığınız her malı Allah bilmektedir”⁷⁴ âyetiyle iffetli, onurlu kimseler olarak tanıtmıştır. Açıktan sadaka vermek, başlangıçta hoşlanmasa bile, daha sonra alanı açacak, ahlâkını dahi bozabilecektir.

c. Görünüşüne bakarak başkalarının zengin saydığı kimseye alenen sadaka vermek, onların dikkatlerini celbedeceği gibi onun dedikodusunun yapılmasına da sebep olabilir.

⁷³ Müslim, Zekât, 30, 1031. H., II/715.

⁷⁴ Bakara, 2/173.

d. “*Veren elin alan elden hayırlı*”⁷⁵ olması sebebiyle, fakiri hakir görme anlamında olmasa bile, onun bu duyguya kapılarak üzülmeye sebep olabilir.

Bu ve benzeri daha birçok sebeplerle, İslam’ın arzuladığı gizlilik âdâbına riayet etmek hem gösteriş ve şöhret duygusundan uzak kalmayı sağlayacak hem de fakir olduğunu başkalarına hissettirmek dahi istemeyen kimseye saygı ifade edecektir. Onun için, zekatların değil de sadakaların gizli verilmesi âdâb yönünden en uygun bir davranış olur.⁷⁶

İslam’ın koymuş olduğu bu âdâba riayet ederek verilecek sadakalar ve yapılacak iyilikler, hiç şüphesiz Allah indinde kabûle en lâ-yık olanlarıdır. Çünkü bunda alan için Allah’ın emrine itâatle birlikte fakire saygı, insanlığına hürmet ilkesi mevcuttur. Veren için ise riyâ, şöhret ve desinler gibi duygular pek sözkonusu olmaz.

7. Dilencilığe Pirim Verilmemeli

İnsanların birbirlerinden farklı durumlarda olmaları, “Günahta ve düşmanlıkta değil, iyilikte ve takvada yardımlaşmalarını” gerekli kılmaktadır. Birbirleriyle belli ölçüler içerisinde yardımlaşmaları da karşılıklı saygı ve sevgi bağlarını, dolayısıyla hüsn-i muâşeretini kuvvetlendirip geliştirmektedir. Fakirlerin zenginlere muhtaç olması, onların da fakirlerin ihtiyaçlarını karşılaması tabii olduğu gibi aynı zamanda da Allah Teâlâ’nın emridir. Ancak verenin veya alanın İslam âdâbının dışına çıkmaması, Müslüman olarak izzet ve vakarlarını muhafaza etmeleri de Müslümanlığın gereğidir.

Fakiri, isteyecek kadar ihmal etmek, Müslüman bir zengine ne kadar yakışmıyorsa, mal sahiplerini bîzar edecek kadar dilencilik de fakir bir Müslümana yakışmaz. Hele hele muhtaç olmadığı hâlde istemek, dilencilik yapmak hiçbir zaman hoş karşılanmaz ve din açısından da merduddur.

Rasûlullah (sav): “*Her kim malını çoğaltmak için insanlardan dilenirse -ister az istesin ister çok- o ancak ateş parçası istemiş olur.*”⁷⁷ buyurmuş, muhtaç olmadığı hâlde dilenmenin cehennem ateşi gibi kötü bir şey olduğunu beyan etmiştir.

Başka bir hadislerinde de: “*Dağdan sırtında odun getirip parasıyla geçinmek, dilenmekten daha hayırlıdır*” buyururken şöyle de-

⁷⁵ Müslim, Zekât, 32, 1033. H., II/717.

⁷⁶ Geniş bilgi için Bkz. Râzî, *Mefatihü'l-Gayb*, VII/71-75.

⁷⁷ Müslim, Zekât, 35, 1041. H., II/720.

miştir: “*Nefsim yed-i kudretinde olana yemin olsun ki, herhangi birinizin, ipini alıp ormana gitmesi, sırtında odun getirip satması; bir adama gelip de vereceği veyahut vermeyip def’edeceği şeyi istemesinden daha hayırlıdır.*”⁷⁸ Çünkü yüzsuyu dökerek dilencilik eden kimsede hayâ duygusu kalmadığı gibi Rasûlullah’ın beyanına göre: “*Kıyamet gününde de yüzlerinde bir parça dahi et kalmayacaktır.*”⁷⁹

İnsan yoksul olabilir, istemek mecburiyetinde dahi kalabilir; fakat izzet ve şerefini daima ve her hâl-ü kârda koruması, nefsinin zelil ve hakîr düşürmemesi gerekir. Zira Allah Teâlâ, ar ve hayâ duygusuna sahip iffetli fakirlerin niteliklerinden bahsederken şöyle demiştir:

لَا يَسْأَلُونَ النَّاسَ إِحْثَافًا

“... Onlar, yüzüzlük ederek insanlardan bir şey istemezler de...”⁸⁰ Yukarıda tamamını naklettiğimiz âyetin, baş tarafı dilenmeyen, hatta iffetleri sebebiyle kendilerini gizlemeye çalışan fakirleri övmekte, burada naklettiğimiz şu son kısım ise, ısrarcı bir biçimde dilenenleri ise “yüzüzlük”le nitelendirmektedir.

Demek ki, ister dilenmeye mecbur kalsın ister mecbur olmasın; dilencilik yüzüzlüktür. Özellikle başkalarını rahatsız edecek derecede ısrarla; “Allah rızası için” deyip Allah’ın adını kullanarak, bir takım gerekçeler, acındırıcı bir söylemle istemek yüzüzlüktür. Dilenmekte ve yalvarmakta ne kadar haklı veya haksız o da işin başka bir yönü olsa gerek...

İsmail Hakkı Bursavi demiştir ki: “*Bu âyet-i kerîmede, yüzsuyu dökerek istemek veya alıncaya kadar ısrar etmek yasaklanmıştır.*”⁸¹

Sadaka verilecek fakir, ancak ya hasta olup elinden hiç bir çare gelmeyen veya Allah yolunda meşguliyeti kendisine mani olan yahut da yaşlılığı sebebiyle çalışmaktan âciz durumda olan kimselerdir.⁸²

Bunlar iffetlerini muhafaza edebilen, istemeye cesareti olmayan yalvararak, ısrarla almaya hiç kabiliyetleri olmayan izzet-i nefis sahibi şahsiyetli mü’minlerdir.

Öylelerinin fakir oldukları durumlarından, kılık kıyafetlerinden, söz ve davranışlarından yahut da bünyelerinin zayıflığından biline-

⁷⁸ Buhârî, Vücûbu’z-Zekât, 50, II/129.

⁷⁹ Müslim, Zekât, 35, 1040. H., II/720.

⁸⁰ Bakara, 2/173.

⁸¹ Bursavî, *Rûhu’l-Beyân*, I/435.

⁸² Elmalılı, *Hak Dini Kur’an Dili*, II/939.

bilir. Başkaları, onları kolaylıkla teşhis edebilirler, ama onlar kendilerini asla ifşa edemezler. İşte İslam nazarında gerçek anlamda fakir böylesi kimselerdir. Müslümanların vazifesi, onları arayıp bulmak ve sıkıntılarını gidermektir. Bunların dışında dilenebilecek kimseleri Hz. Peygamber şöyle sıralamıştır:

- Ya Kâbisâ, şu üç insandan başkasına dilenmek helâl olmaz:

1- Kefâlet altına giren kimse ki, kefâletini ödeyinceye kadar dilenmesi helâldir. Sonra bundan vazgeçmelidir.

2- Bir felâkete mâruz kalıp da tüm malını kaybeden kimse geçimini düzene koyana kadar dilenebilir.

3- Fakr-u zarûret içerisinde olan kimse ki, o da kabilesinden aklı başında üç kişinin, “*Falan gerçekten fakirdir*” şeklinde şehâdeti ile tanınabilir. Böylelerinin ihtiyaçlarını giderinceye kadar dilenmeleri helâldir. Dilenmek için bundan ötesi haramdır. Dilenen onu haram olarak yer, buyurdu.⁸³

Özellikle de dilencililiği bir meslek haline getirmiş, Müslümanlık izzet ve şerefini kaybetmiş, verilirse ne âlâ; verilmez, kovalarsa utanç duymayıp bir başka kapıyı deneyecek karaktere sahip insanlar dinen mâzur kabul edilmeyen ve dilenmeleri helâl olmayan kimselerdir. Onlara ancak nasihat edilmelidir. Devamlı olarak vermek suretiyle kötü ahlakta ve mesleklerinde onlara yardımcı olunmamalıdır.

⁸³ Müslim, Zekât, 35, 1044. H., II/722.